

PSİKOSOMATİK HASTALIKLAR VE KÜLTÜR

Yrd. Doç. Dr. H. Ahmet MADEN
S. Antropoloji Anabilim Dalı Öğretim Ü.

Psikosomatik sözcüğü Yunanca "psyche-ruh, duman, soluk" ile "soma=beden"den türemiştir. Psikosomatik hastalıklar ise ruhsal alanın bedensel hastalıklara etkisi olarak tanımlanmaktadır. Etkenleri tam olarak belli olmayan ancak, psikolojik alanın rolü gerçek olan ve bütün sistemleri ilgilendiren bedensel rahatsızlıklar olarak sınırlandırılmaktadır (BRAUTIGAM, S. 1-2, 1978).

"Psyche" kavramı, nesnelere, bireylere, durumlara karşı davranış ve yaşantı biçimlerini dile getirmektedir. Yine bu kavrama göre bedensel belirleyiciler, geçmişteki deneyimler, duygusal yaşantı ve o anlık durumlar insan davranışlarını ve yaşantısını etkilemektedir. Bu nedenle psikosomatik hastalıklarda yaşantı ve davranış şekilleri ile hastalığın ortaya çıkışı arasında bir ilişki kurulmalıdır. Dolayısıyla Psikiyatrik incelemelerde; hasta nasıl yaşamış, hangi biyolojik, toplumsal ve ruhsal özellikleri taşıdığı için bugünkü bozukluğu gösteriyor, bunu yenebilmek için hastaya nasıl yardım edilebilir vb. somlara başvurulmaktadır. Ayrıca "empatik" hastanın yerine ben olsaydım, ne duyardım, ne düşünürdüm" gibi yaklaşımlar geliştirilmektedir. Psikosomatik tıpta ruhsal alan ile kişinin yaşantısı, çevreyle olan ilişkileri ve toplum içindeki konumları üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle büyük ölçüde psikoloji, sosyoloji ve antropoloji bilgisine ihtiyaç vardır. Aile, meslek, iş yeri, öğrenim ve çevre, bireylerin ruhsal yaşamlarını çocukluktan başlayarak sürekli etkilemektedir. Bu durumda hastalık ve sağlık sadece biyolojik değil aynı zamanda sosyo-kültürel niteliklidir. Bu nedenle hastalık ve sağlık anlayışı ile davranışları ekonomik, sosyal ve kültürel koşullara göre değişmektedir (BRAUTIGAM, S. 2-4, 1978).

Psikosomatik hastalık bilimi sadece beden ve ruhun karşılıklı etkileşimi değildir. Psikosomatik; psikofizik ve somatopsişik yönleriyle anlaşılacak isteniyorsa bu, yeni bir perspektifi gerektirmektedir. Viktor V. Weizcehørs bu yeni perspektife -TIBBÎ ANTROPOLOJİ- adını vermiştir (BRAUTIGAM, S. 54, 1978).

Bu perspektif ister istemez sosyal hekimlik, sosyal psikiyatri, antropolojik psikoloji ve antropolojik psikiyatri gibi kavramları gündeme getirmektedir.

Sosyal hekimlik, amacı ve aracı olan insanı, sosyal yaşantı içinde sağlıklı kılabilmek ve koruyabilmek için hizmet veren bir daldır, (ÖZBEK, önsöz, 1971). Sosyal psikiyatri ise P. Hoch'a göre klinik psikiyatrinin sosyal hastalıklarla ilgilenen özel bir dalıdır. Baruk ise, aynı terimin şu konuları kapsadığını belirtmektedir. Kişinin psikolojisi ve psikopatolojisi ile sosyal değerler (sorumluluk, suçluluk, bağımsızlık ve biyolojik fonksiyonlar) arasındaki ilişkiler, toplum psikolojisi ve psikopatolojisi (suçsuzları savunma, toplum yetenekleri, toplumsal çatışmaların çözüm yolları, suçlu toplulukların psikopatolojisi), toplum ve ruh hastalıkları ilişkisi (ruh hastalıklarının sosyal nedenleri, toplum ve ruh hastası ilişkisi, ruh hastalıklarının sosyalizasyonu)'dir (ÖZBEK, S. 6, 1971).

Strozka'ya göre ise; bireylerin olduğu kadar bütün grubun ruh sağlığı ve hastalığında ulusal karakter, demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, medeni durum, sosyal tabakalaşma) gibi sosyal etkenleri, değer yargılarını ve alışkanlıkları incelemekle uğraşan bir daldır. Böylece bir yönüyle sosyo-kültürel etkenleri patogenetik ve patoplastik ilişki sınırları içerisinde araştırmak, kuramsal olarak aydınlatmak diğer yönüyle de elde edilen bulgulardan hareketle koruyucu ve tedavi edici çalışmalarda etkili yollar izleyerek uygulamaya koymak zorundadır (ÖZBEK, S. 6, 1971).

Strozka'ya göre psikiyatrinin sınırları ve yönleri şöyle sıralanmaktadır.

1- Epidemiyolojik çalışmalar: Bir toplum içerisinde ruh hastalıklarının sıklık derecesinin saptanması.

2- Bireyin ruh sağlığı açısından sosyal etkenlerin incelenmesi.

3- Sosyal psikiyatrinin grup dinamiği ile ilgisi ki daha çok sosyal psikoloji disiplini ile karşılıklı etkileşim içindedir.

4- Mental hastalıklar ve psikohijyen, psikiyatrik bakını, destek ve rehabilitasyon.

5- Kültürel Antropoloji yönü: Oldukça eski bir geçmişi olan bu yön, psikiyatri, psikanaliz ve antropolojinin karşılıklı etkileşimlerinden doğmuştur. Başlangıcı ise Darwin ve S. Freud'a kadar gitmektedir.

M. Mead, kültür antropolojisi ile psikiyatri arasındaki eskiden beri süregelen bu bağları üç grupta toplamaktadır. **A— Descriptive muhteva ilişkileri:** Kültürel davranışın etnoloji yönünden, kişisel davranışlarında psikiyatri yönünden incelenmesi ve bunların sonuçlarının karşılıklı alış-verişi, **B- Teorik ilişkiler:** Bir disiplinde ileri sürülen teorilerin diğeri tarafından alınarak kendi alanında değerlendirilmesi, **C-Yöntem ilişkisi:** Birine ait yöntem aynı zamanda diğeri tarafından da kullanılabilir. Roscharh testi gibi.

Bu arada her iki alanda da psikanalizden prensipler ve veriler almış, gerek psikiyatr ve gerekse antropologlar arasında bu disiplinle çalışanlar, sosyal psikiyatrye önemli katkılarda bulunmuşlardır. En önemli isimler arasında MEAD, KARDINER, LINTON, KLUCK-HOHN, MALINOWSKI, BENEDICT, OPLER ve ERIKSON sayılabilir. Özellikle son yıllarda Amerika'da bu yönde gelişmeler -ANTROPOLOJİK PSİKOLOJİ- ve -ANTROPOLOJİK PSİKİYATRİ- gibi klasifikasyon eğilimlerine yol açmıştır.

6- Sosyal tıp yönü: Çeşitli gruplarda hastalık teşhisi, prognoz, tedavi ve koruma sorunları ile uğraşır. Söz konusu gruplar bir bölgeyi, semti (gecekondu vb.) ya da göçmenler, sürgünler, esirler, hükümlüler, kronik akıl hastaları gibi özel ortak kader birliği gösteren insanları ya da belirli yaş döneminde olan kişileri (okul çağı, yaşlılar) içine alabilir (ÖZBEK, S. 6-8, 1971).

Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında hastalıkların etiolojisi ve epidemiyolojisinde fizik ve fizyolojik etkenlerin yanısıra psikolojik, sosyolojik ve kültürel özelliklerin de önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle hasta ve hastalık sosyo-kültürel çevreyle birlikte ele alınıp incelenmelidir. •

Yukarıdaki kuramsal çerçeveye bağlı olarak "Psikosomatik Hastalıkların (Alkolizm, Gebelik, Göç, İhtiyarlık, Stress) Kültürel Nitelikleri" konusunda doktora tezi hazırlamıştım. Yazımımızın bundan sonraki bölümünde alkolizm ve kültürel niteliklerine ilişkin bulgular hakkında özet bilgilere yer verilecektir.

Hem genel olarak tez konuları hem de alkolizme ilişkin çalışmalar Yeşilhisar/ Kayseri ilçesi ve en az onbeş yıldır Ankara'da yaşayan Yeşilhisarlılar üzerinde yapılmıştır. Alkolik oldukları resmi kayıtlardan (hastane, savcılık vb.) anlaşılan ve toplumca da onaylanan kişiler belirlendikten sonra ilçe ve kent için ayrı ayrı örnek gruplar belirlenmiş Ve aileleriyle de görüşülmüştür.